

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА ПРИ РОЗГЛЯДІ СУДАМИ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ СПОРІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ІЗ ДОГОВОРІВ ПЕРЕВЕЗЕННЯ

На сьогоднішній день дуже поширеними є проблеми реалізації цивільно процесуальних принципів при розгляді цивільних справ судами першої інстанції. Але, зацікавленість викликає те, що існує реальна проблема недотримання основних конституційних засад при здійсненні правосуддя у суді.

На практиці спостерігається порушення окремих принципів судочинства. Так, при розгляді справи за позовом, одній із сторін було відмовлено у фіксації судового засідання технічними засобами. Йдеться про явне порушення норми п. 7 ст. 129 Конституції, за якою гласність судового процесу гарантується шляхом його повного фіксування технічними засобами [1]. Аналогічне положення вже внесено до інших нормативних актів, зокрема ч. 1 ст. 197 ЦПК України також зазначає, що суд здійснює повне фіксування судового процесу технічними засобами [2].

В ухвалі про відмову в задоволенні клопотання про запис ходу судового засідання на аудіоплівку за допомогою диктофону суддя зазначив, що суд не забезпечений технічними засобами. Якщо ж сторона надає диктофон у тимчасове користування суду для здійснення запису і приєднання касети до матеріалів справи, то що має робити суд? Відповідь однозначна – зробити запис. Але не вважаючи на таку пропозицію в деякі суди все одно відмовляють у записі судового засідання. Більш того, суд зобов'язує сторону вимкнути диктофон, хоча запис, зроблений без дозволу суду, не вважається доказом. Ця ситуація, на нашу думку, є абсолютно неравильною, оскільки у відкритому судовому засіданні кожна сторона вправі робити власні записи у будь-який спосіб.

Крім того, у судах з'явилась ще одна негативна тенденція – небажання судових секретарів оформлювати протоколи і надавати їх для ознайомлення сторонам. Якщо в деяких судах відсутні засоби ксерокопіювання матеріалів справи, принцип змагальності цивільного процесу набуває ознак «гри наосліп». Тобто сторона в справі може заявляти свої вимоги, брати участь у допиті свідків, але важко сказати, що врешті-решт залишиться у матеріалах справи. Водночас в суді апеляційної інстанції втрачається можливість скасування рішення суду.

Однак у ч. 2 ст. 200 ЦПК України чітко встановлено, що про кожне судове засідання, а також про кожну окрему процесуальну дію, вчинену поза постійним місцем засідання суду першої інстанції, складається протокол [2]. Тобто такий процесуальний документ, яким є протокол судового засідання, складається незалежно від того, чи закінчено провадження у справі, чи ні.

Крім того, ст. 199 ЦПК України встановлює право осіб після ознайомлення з протоколом судового засідання протягом трьох днів після підписання протоколу подавати свої письмові зауваження з приводу допущених у протоколі несправностей або неповноти змісту [2].

Проте у сучасній практиці при встановленні відповідальності судді за наслідки його незаконних дій по суті відсутня регламентація відповідальності секретаря.

Секретар судового засідання прямо не підпорядкований судді – його діяльність знаходиться під контролем завідувача канцелярії. Тому зважаючи на реальний вплив судді на секретаря, а також на відсутність у багатьох секретарів певного досвіду та освіти, досить часто суд має можливість власні помилки виправдати (за їх рахунок).

Однак, увагу викликають загальні питання покращення діяльності суду, оскільки в разі відсутності підстав для недовіри до суду потреба у фіксуванні судових засідань технічними засобами просто зникне. Однак загальна процедура судового розгляду справи має стати більш прозорою і викликати у громадян довіру.

Тобто у разі відмови у фіксуванні технічними засобами та одночасно при відмові у задоволенні зауважень до протоколу судового засідання, якщо вони виходять від однієї особи, є необхідність переглянути рішення в повному обсязі. Але чи не доцільніше в такому випадку задовольнити заявлений відвід?

За загальними положеннями ч.4 ст.10, ч.2 ст.11 ЦПК України, для суду не передбачено можливості виявляти ініціативу в процесі доказування, оскільки така ситуація суперечить принципу змагальності цивільного процесу [2]. Дійсно, коли суддя збиратиме докази у справі без відповідного клопотання сторін про їх витребування, то з ким має змагатись одна зі сторін? Такі ситуації вирішити дуже складно, оскільки вони чітко не врегульовані законом.

Отже, суд не має права витребувати докази в інтересах однієї зі сторін, оскільки кожна з них має доводити обставини, на які посиляється. Але це положення має поширюватись на громадян, фізичних осіб. Якщо ж стороною, у якої планується отримати відповідні докази, є юридична особа, то суд може бути наділений таким правом. Всі наведені вище положення свідчать про можливість суду діяти на власний розсуд у випадках відсутності чіткої регламентації конкретних правовідносин нормами законодавства, що свідчить про існування певних важелів впливу судді на розгляд конкретної справи і важливість у такій ситуації його неупередженості. Це положення зумовлює також необхідність приділяти більшу увагу кадровому забезпеченню судів, зменшувати кількість справ, що мають розглядатись суддею одноособово і, на думку автора, в разі виникнення у сторін сумнівів у безсторонності судді скоріш задовольняти заявлені і обґрунтовані відводи, ніж відхиляти його.

При існуванні в Україні великої кількості юридичних вузів, проблему кадрового забезпечення судів вирішити, здається, нескладно, і для цього достатньо на конкурсній основі здійснити відбір достойних кандидатів. Разом з тим, ми переконані, що вирішувати долі людей мають найкращі фахівці своєї справи.

Література

1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Цивільно-процесуальний кодекс України, зі змінами та доповненнями станом на 02.09.2011р. – Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №43-44 Ст.176.

УДК 347.9:347.763(043.2)

Пономаренко Ю.В.

студентка

Юридичний інститут

Національний авіаційний університет, м. Київ

Науковий керівник: Великанова М. М., к.ю.н.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ ЩОДО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ПЕРЕВЕЗЕННІ

Цивільне процесуальне право близького зарубіжжя – СНД побудовано на спільних нормативно-керівних засадах, які характеризують його зміст, основу та закономірності регульованих ним суспільних відносин у сфері цивільного судочинства. В зв'язку з цим система принципів цивільного процесуального права в основному збігається. Найвиш відмінності стосуються конституційного чи галузевого їх закріплення. Так, Конституція Російської Федерації закріпила принципи: здійснення правосуддя тільки судом (ст. 163), виборність суддів і народних засідателів (ст. 164), одноособовість і колегіальність розгляду справ (ст. 168), участь у судочинстві народних засідателів (ст. 166) – при цьому питання про необхідність їх участі у розгляді конкретної справи вирішують особи, які беруть участь у справі; незалежність суддів, присяжних і народних засідателів та підкорення їх законіві (ст. 167), рівність громадян перед законом і судом (ст. 34), гласність (ст. 169), недоторканність особистого життя громадян, таємниця листування, телефонних розмов, телеграфних й інших повідомлень (ст. 40), національної мови судочинства (ст. 171), змагальності (ст. 168) [2, с.32].

Встановлена система конституційних принципів цивільного процесуального права Російської Федерації відрізняється за кількісним складом від системи принципів, закріплених Конституцією України, та має деякі особливості в змісті окремих принципів.

Законодавством про цивільне судочинство Російської Федерації закріплені принципи: диспозитивності, об'єктивної істини, усності, безпосередності, безперервності (за ЦПК України – відсутній), процесуальної рівноправності сторін.

Цивільний процесуальний кодекс Республіки Білорусь (прийнятий 11 січня 1999 р.) у гл. 2 «Принципи цивільного судочинства» закріпив і визначив зміст таких принципів: здійснення правосуддя тільки судом (ст. 9), одноособовий і

колегіальний розгляд цивільних справ (ст. 10), незалежність суддів і підкорення тільки закону (ст. 11), рівність громадян перед законом і судом (ст. 12), повага гідності особи (ст. 13), право користування юридичною допомогою (ст. 14), роз'яснення судом учасникам цивільного судочинства їх прав і обов'язків (ст. 15), мова судочинства (ст. 16), гласність судового розгляду (ст. 17), диспозитивність (ст. 18), змагальність і рівність сторін (ст. 19), з'ясування судом дійсних обставин справи (ст. 20), вирішення справи на підставі законодавства Республіки Білорусь (ст. 21), нагляд вищестоящих судів за судовою діяльністю (ст. 22), прокурорський нагляд в цивільному судочинстві (ст. 23), обов'язковість судових постанов (ст. 24).

У Цивільному процесуальному кодексі Республіки Казахстан (прийнятий 13 липня 1999 р.) у гл. 2 «Завдання і принципи цивільного судочинства» закріплені принципи: законність (ст. 6), здійснення правосуддя тільки судом (ст. 7), судовий захист прав, свобод і законних інтересів особи (ст. 8), повага честі і гідності особи (ст. 9), недоторканність особистого життя, таємниця переписки, телефонних переговорів, поштових і телеграфних повідомлень (ст. 10), недоторканність власності (ст. 11), незалежність суддів (ст. 12), рівність всіх перед законом і судом (ст. 13), мова судочинства (ст. 14), змагальність (ст. 15), оцінка доказів за внутрішнім переконанням (ст. 16), забезпечення прав на кваліфіковану юридичну допомогу (ст. 18), гласність судового розгляду (ст. 19), забезпечення безпеки в процесі судового розгляду (ст. 20), обов'язковість судових актів (ст. 21), свобода оскарження судових процесуальних дій і рішень (ст. 22).

В інших іноземних країнах, зокрема Франції, Англії, США, за наявності широкі диференціації у законодавчому визначенні процесуального порядку судочинства в цивільних справах, спільним є наявність окремих загальних принципів, закріплених нормами національного законодавства, які забезпечують реалізацію завдань і досягнення мети цивільного судочинства. До них належать принципи: диспозитивності, змагальності, рівноправності громадян перед законом і судом, оцінка доказів у процесі за переконанням суддів, процесуального формалізму, безпосередності і концентрації процесуального матеріалу, гласності, усності і письмовості, офіційності. У ФРН принципами цивільного судочинства є основні правові ідеї, відображені в нормах цивільного процесуального права. Ними є: принцип права бути вислуханим, гласності, диспозитивності, змагальності, усності; принцип права на провадження з дотриманням процесуальних норм, безпосередності, швидкості, економії або раціоналізації судового розгляду.

Ключовою демократичною засадою судочинства вважається жорі присяжних, до якого входять обрані громадяни, котрі розглядають відповідні обставини справи і вирішують, на чий користь із сторін свідчать факти.

Федеральні правила цивільного процесу США передбачають обов'язкове пред'явлення відповідачем зустрічного позову під загрозою втратити право звернутися до суду потім із самостійним позовом. Апеляційна скарга до Палати лордів Англії, до Верховного суду штату в США допускається тільки на розсуд таких судів.

У сучасних умовах функціонування цивільного судочинства спостерігається тенденція відходу від положень змагальності шляхом розширення повноважень судових органів. Так, суди ФРН можуть постановити, щоб сторона поділила документи, що знаходяться в неї і на які вона посилається або інші документи, що стосуються справи; за своїм розсудом провести огляд і призначити експертизу. А суди Австрії – також допитати свідків, але вони цього не можуть зробити, якщо обидві сторони заявляють, що вони цього не бажають. [1, с.56]

Слухання справ у відкритих судових засіданнях, газетні звіти про судові процеси й інші прояви гласності розглядаються в іноземних країнах як важливі складові демократії.

Література

1. Штефан М.Й. Цивільний процес: Підручник для студ. юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Ін Юре, 2001. – 600 с.
2. Гражданский процесс / Под ред. М. С. Шакарян – М., 1993. – 332с.

УДК 341.226 (043.2)

Принда А.В.
студентка

Юридичний інститут,

Національний авіаційний університет, м.Київ
Науковий керівник: Вишневецька С.В., к.ю.н., доцент

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АВІАПЕРЕВІЗНИКА В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Все більшу актуальність у міжнародному приватному праві набуває інститут відповідальності перевізника за шкоду, заподіяну пасажирам під час повітряного перевезення. На фоні зростання обсягів міжнародних авіаперевезень зростає й кількість позовів пасажирів до авіаперевізників, які виникають з відносно міжнародного авіаперевезення пасажирів та їхнього багажу. Найбільш частими є випадки затримки рейсів, втрата стіковки у пункті пересадки пасажирів внаслідок затримки рейсу, анулювання рейсів, втрата чи затримка багажу тощо.

Теоретичні розробки щодо відповідальності авіаперевізника розвивалися за двома основними напрямками, а саме: настання відповідальності авіаперевізника як наслідок невиконання чи неналежного виконання договору перевезення та настання відповідальності авіаперевізника в результаті завдання шкоди.

Варшавська конвенція 1929 р. передбачає відповідальність за вину авіаперевізника. Водночас у ній не вирішено питання про порядок визначення розміру відшкодування та коло осіб, які мають право на відшкодування у випадку загибелі пасажирів [1, с. 204].

Відповідно до норм Конвенції претензії пред'являються: із закінченням семиденного строку після того, як вантаж повинен був прибути, але не прибув

наслідок його втрати; відразу після виявлення заподіяної шкоди або хоча б протягом семи днів після приймання вантажу; протягом чотирнадцяти днів у разі затримки вантажу, починаючи з дати, коли вантаж надійшов у розпорядження одержувача; протягом трьох днів у випадку незбереження багажу перевізником. Неподання претензії до перевізника позбавляє права на позов. Строк для пред'явлення позову складає два роки.

Згідно з п.п. 1 і 2 ст. 18 Монреальської конвенції перевізник відповідає за шкоду, заподіяну в разі знищення, втрати, пошкодження зареєстрованого багажу або вантажу, якщо подія, що завдала шкоду, сталася під час повітряного перевезення. Відповідно до п.п. 2, 4 і 5 ст. 22 цієї ж конвенції під час перевезення зареєстрованого багажу відповідальність перевізника обмежується сумою 250 франків за 1 кг вантажу. Згідно ж з п. 5 ст. XI Гаазького протоколу 1955 р. переведення сум у національну валюту, що не має золотого вмісту, у разі судових розглядів здійснюється у відповідності із золотом вартістю таких валют на дату судового рішення.

Загальними принципами відповідальності міжнародних авіаперевізників є принцип обмеженої відповідальності та необхідність доведення вини перевізника для застосування повної матеріальної відповідальності перевізника. Обмежена відповідальність авіаперевізників передбачена тому, що перевізники несуть відповідальність, незважаючи на те, що практично неможливо довести, наприклад, вміст багажу, який втрачено [2, с. 139]. Крім того, багаж може бути втрачено чи пошкоджено не з вини авіакомпанії та її працівників, а, наприклад, у вини працівників аеропорту.

Не вникаючи в суть обмеженої відповідальності, суди України здатні прийняти рішення, якими, наприклад, можуть задовольнити вимоги пасажирів відшкодувати вартість усіх речей, придбаних за кордоном (оскільки пасажир надав усі без винятку збережені ним чеки), хоча чеки відповідно до норм міжнародного права не є доказом.

Зазначений вище принцип обмеженої відповідальності авіаперевізників передбачений статтями 22 та 25 Варшавської Конвенції, які містять правила відповідальності перевізника за втрачений багаж. Крім того, Варшавська конвенція 1929 р. не передбачає загальної колізійної прив'язки, якою б визначалося право країни у разі, якщо сама Конвенція певне питання не регламентує. Конвенція містить декілька колізійних прив'язок, які відсилають до закону суду, порядок розгляду спору, за загальним правилом, також визначається за законом суду, який розглядає спір. Правила зазначеної Конвенції носять імперативний характер [2, с. 144-146].

Норми Гватемальського протоколу від 8 березня 1971 передбачають відповідальність авіаперевізника незалежно від його вини. Водночас відповідальність унеможливується, якщо шкода викликана станом здоров'я пасажирів чи його виїзном. Норми Протоколу дозволяють застосовувати правила про додаткове відшкодування збитків, заподіяних здоров'ю пасажирів, встановлені національним законодавством навіть у випадку, якщо максимальна межа такого відшкодування передбачена Гватемальським протоколом. Протокол змінює і норми Варшавської конвенції 1929 р. про пасажирський квиток, умови перевезення багажу, підсудність спорів щодо пасажирських перевезень [3, с. 85].